

JORDI DOMÈNECH

IL PIANTO DELLA MADONNA

PER A MEZZO, COR DE VEUS BLANQUES

I ORQUESTRA DE CORDA

TEXT DE JACOPONE DA TODI (1236-1306)

Il pianto della Madonna

1a edició: novembre 2021

© Jordi Domènech

© DINSIC Publicacions Musicals, S.L.

Magatzem: Sepúlveda, 84 - 08015 Barcelona

Seu social: Gran Via de les Corts Catalanes, 529 - 08011 Barcelona

email: dinsic@dinsic.com - www.dinsic.com

Maquetació: DINSIC GRÀFIC

Imprès a: Service Point

Pau Casals, 161-163

08820 El Prat de Llobregat (Barcelona)

Dipòsit legal: B 19177-2021

ISMN: 979-0-69238-987-3

La reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment, compresa la re-prografia i el tractament informàtic, i també la distribució d'exemplars mitjançant lloguer i préstec, resten rigorosament prohibides sense l'autorització escrita de l'editor o entitat autoritzada, i estaran sotmeses a les sancions establertes per la llei.

Distribueix: DINSIC Distribucions Musicals, S.L.

Magatzem: Sepúlveda, 84 - 08015 Barcelona

Seu social: Gran Via de les Corts Catalanes, 529 - 08011 Barcelona

email: dinsic@dinsic.com

www.dinsic.com

dinsic.com

Il pianto della Madonna

La passió de la Verge

per a mezzo, cor de noies i orquestra de corda

En memòria de Joan Contijoch

Dedicat a Nàïades - Cor de noies en el seu xxè aniversari

Text de Jacopone da Todi (1236-1306)

Música de Jordi Domènech

IL PIANTO DELLA MADONNA

La passió de la Verge

Il Pianto della Madonna, conegut també per *Donna del Paradiso*, és una de les més populars “Lauda dramàtica” de Giacomone de Todi i el primer exemple de “Lauda dialogada”. L'autor, refent l'evangeli amb llibertat i utilitzant el dialecte d'Umbria i un llenguatge més popular que docte, aconsegueix traslladar la passió de Crist des d'un pla meditatiu a un pla teatral. Igualment, la importància que dona al patiment i ingenuïtat de la Mare i la violenta expressivitat i meticulositat en la descripció del sofriment físic, contribueixen a fer més propera la divinitat i ajuden a identificar-se amb el seu calvari i mort.

Com si fos una representació escènica, Todi presenta uns personatges: Maria, Nunzio, el poble i Crist. Al centre no hi ha Crist sinó el dolor de Maria que dialoga amb els altres personatges. Aquests trets teatrals provenen de la tradició de la lauda Perugina que s'orientava més a la divulgació de l'evangeli i a la humanització del tema religiós que no pas al misticisme. Així, Maria, més que una “donna del Paradiso” és una mare desesperada que, sovint, desconeix les implicacions teològiques del sofriment del seu fill.

El text comprèn una introducció de tres versos i trenta-tres estrofes de quatre versos rimats AAAX i està dividit en tres parts:

La primera descriu el Via Crucis, centrada en una mare que veu com el seu fill és torturat sense culpa i intenta inútilment de convèncer el poble i Pilat de la seva innocència (“O Pilato, non fare il mio figlio tormentari”). Interpel·la, a més, Magdalena (“Succurri, o Maddalena”) i la mateixa creu (“O croce, e que farai?”). En aquest part pren gran importància el personatge del “Nunzio”, cronista que anuncia totes les accions fora del drama: la captura de Crist, la traïció de Judes, la presentació a Pilat i la crucifixió. A diferència de Maria, el Nunzio sempre sap les causes dels fets narrats i les seves implicacions teològiques.

La segona part està focalitzada en el diàleg entre el fill, agonitzant a la creu, i la mare. Tot i que és l'única part efectivament dialogada, curiosament està marcada per una forta incomunicabilitat ja que la veu de Crist té una dimensió sobrenatural i la de Maria sempre resta en un pla humà. A la seva primera intervenció Crist “renya” afectuosament la seva mare pel fet de ser allà. A la segona, li recorda el seu deure de quedar-se al costat dels apòstols i, a la tercera, la confia a l'apòstol Joan. Tres intervencions que recorden a l'espectador la Trinitat i la natura divina de Crist. El pla sobrenatural de Crist i el pla humà de la verge conflueixen en l'ús, tres vegades, de la paraula “mamma” per part de Crist, una manera de no emprar el més solemne “mate” i que, a més, recorda la fisicitat de l'al·letament.

La tercera part és “il corrotto” (que prové de “Cor rotto”, o sia “cor trencat”), el plany fúnebre de Maria basat en un baix obstinat de cinc notes que es repeteixen divuit vegades. Al lament (“Figlio, l'anima t'è uscita”), el dolor de la mare es barreja amb els records de quan el fill era infant (“Figlio bianco e biondo, figlio volto giocondo”) i repeteix, de manera obsessiva, “figlio” gairebé quaranta vegades. La Lauda acaba amb els versos “mare i fill moren tots dos abraçats a una mateixa creu”.

Giacomone da Todi, nascut a Todi el 1230, fou un pare franciscà de la família noble dels Benedetti. Arran de la mort accidental de la seva dona Vanna, una crisi espiritual l'empeny a deixar el seu ofici de notari i jurista per ingressar, l'any 1278, a l'orde franciscà. Implicat en una conjura contra el papa Bonifaci VIII, fou excomunicat, processat i empresonat durant cinc anys. Mor la nit de Nadal del 1302. Deixa nombrosos poemes, en forma de Lauda, de mètrica variada i temes diversos, fins i tot, polèmics. Il pianto della Madonna n'és el més conegut. A més, se li ha atribuït, tradicionalment, el text de l'Stabat Mater dolorosa.

El text original està escrit en el dialecte d'Umbria però el que jo he usat n'és una "italianització" ja que l'original em semblava massa obscur i poc entenedor. L'obra acaba amb una antífona medieval mariana, el Salve Regina, de dubtosa autoria, però difosa a tota Europa a partir del monestir de Cluny i a través dels monestirs del Cister.

Agraeixo el seu consell sobre el text de Todi a Miquel DescLOT i, especialment, a Fabrizio Funari. A nivell musical, a Anna Urpina, Ignasi Roca i Ferran Albrich, pel seu ajut amb l'orquestració.

Jordi Domènech 2020

TEXTOS

Jacopone da Todi (1236-1306)

Il pianto della Madonna

NUNZIO

Donna^a del paradiso,
lo tuo figliolo è priso,
Jesu Cristo beato

Accurre, donna, e vide
che la gentel'allide!¹
credo che 'llo s'occide,
tanto l'on flagellato.

MADONNA

Como essereporrà
che non fece mai follia^a,
Cristo, la speme mia,
om' l'avesse pigliato?

NUNZIO

Madonna, egli è traduto,
Juda sì l'ha venduto
trenta denar n'ha 'vuto,
fatto n'ha gran mercato^a.

MADONNA

Succurri, Magdalena,
giontam'è adosso piena!
Cristo figlio se mena,
como m'è annunziato^a.

NUNZIO

Succurri, Donna, aiuta!
ch'al tuo figlio se sputa
e la gente lo muta,
hanlo dato a Pilato.

MADONNA

O Pilato, non fare
lo figlio mio tormentare,
ch'io te possomostrare
como a torto è accusato.

POPOLO

Crucifige, crucifige!
Omo che se fa rege,
secondo nostra lege,
contradice al senato.

MADONNA

Priego che m'entendàti,
nel mio dolor pensàti;
forse mò ve mutati
de quel ch'avete pensato.

NUNZIO

Tragon fuor li ladroni
che sian suoi compagni.

POPOLO

De spine se coroni!
ché rege s'è chiamato.

MADONNA

O figlio, figlio, figlio!
figlio, amoroso giglio,
figlio, chi dà consiglio
al cor mio angustiato?

Figlio, occhi giocondi,
figlio, co' non respondi?
figlio, perché t'ascondi
dal petto o' se' lattato?

NUNZIO

Madonna, ecco la cruce,
che la gente l'aduce,
ove la vera luce
dèi essere levato.

MADONNA

O croce, que farai?
el figlio mio torrai?
e che ce aponerai
ché non ha en sé peccato?

NUNZIO

Succurri, piena de doglia^a,
ché 'l tuofigliol se spoglia;
e la gente par chevoglia
che sia en crocechiavato.

MADONNA

Se glietollete 'l vestire,
lassàtelme vedere
come 'l crudel feriré
tutto l'ha 'nsanguinato.

NUNZIO

Donna, la mangli è presa
e nellacroce è stesa,
con un bollongli è fesa,
tanto ci l'on ficcato!

L'altra mano se prende,
nellacroce se stende,
e lo dolor s'accende,
chepiù è multiplicato.

Donna, li piè se prenno
e chiavèllanse al lenno,
onnei ontura aprenno
tutto l'han desnodato.

MADONNA

Ed iocomencio el corrotto.
Figliolo, mio deporto,
figlio, chi me t'ha morto,
figlio mio delicato?

Meglio averèn fatto
che 'l cor m'avesser tratto,
che, nella croce tratto,
starce desciliato.

CRISTO

Mamma, o' sei venuta?
mortal me dàì feruta,
ché 'l tuo pianger me stuta,
ché 'l veggio sì afferrato

MADONNA

Figlio, che m'agio anvito,
figlio, patre e marito⁷,
figlio, chi t'ha ferito?
figlio, chi t'ha spogliato?

CRISTO

Mamma, perché te lagni?
voglio che tu remagni,
che serve i miei compagni
ch'al mondo agio acquistato.

MADONNA

Figlio, questo non dire,
voglio teco morire,
non me voglio partire,
fin che mò m'esce il fiato.

Ch'una agiam sepultura,
figlio de mamma scura,
trovarse en affrantura⁸
mate e figlio affogato.

CRISTO

Mamma, col core affetto,
entro a leman te metto
de Joanne, mio eletto;
sia il tuo figlio appellato.

Joanne, esta mia mate
tollela en caritate
aggine pietate
ca lo core ha forato.

MADONNA

Figlio, l'alma t'è uscita,
figlio de la smarrita,
figlio de la sparita⁹,
figlio attossicato¹⁰!

Figlio bianco e vermiglio,
Figlio senza simiglio
figlio a chi m'appiglio?
figlio, pur m'hai lassato.

Figlio bianco e biondo,
figlio, volto iocondo,
figlio, perché t'ha el mondo,
figlio, così sprezzato?

Figlio, dolce e piacente,
figlio de la dolente,
figlio, hatte la gente
malamente trattato!

O Joanne, figlio novello,
morto è lo tuo fratello,
sentito aggio 'l coltello
che fo profetizzato¹¹.

Chemorto ha figlio e mate
de dura morte afferrate,
trovarse abbracciate
mate e figlio a un cruciato.

SALVE REGINA

Salve Regina, Mater misericordiae
vita, dulcedo, et spes nostra, salve.
Ad te clamamus exules filii Hevae
ad te suspiramus, gementes et flentes
in hac lacrimarum valle.
Eia ergo, advocata nostra, illos tuos
Misericordes oculos ad nos converte;
et Jesum, benedictum fructum ventris tui,
nobis post hoc exilium ostende.
O clemens, o pia, o dulcis Virgo Maria.

Notes

-
- 1 *El Nunzio s'adreça a Maria com a "donna". Només al paradís esdevindrà "Signora".*
 - 2 *"Allide" llatínisme que vol dir "colpeja".*
 - 3 *La sorpresa de Maria és completament humana i no mostra cap rastre de saber la missió religiosa del seu fill.*
 - 4 *El Nunzio és sarcàstic: de fet Judes ven Crist per una mísera suma de diners.*
 - 5 *Aquí maria sembla que si té consciència teològica del destí del seu fill. El seu interlocutor mut, Maria Magdalena, serà la primera que el veurà, després de la seva resurrecció.*
 - 6 *Expressió "Piena de doglia" (plena de dolor) que recorda l'Ave Maria (plena de gràcia).*
 - 7 *"Figlio, padre e marito" (Fill, pare i marit): es refereix tant a la Trinitat com al fet de que, per una mare, el fill ho és tot.*
 - 8 *"Affratura": postració*
 - 9 *"Sparita": aniquilada*
 - 10 *"Attossecato": enverinat, que pot referir-se tant al fet que Crist veu el calze del pecat del món com al vinagre amb el qual el centurió mulla els seus llavis.*
 - 11 *"Il coltello che fu profetizzato": Simeó, a l'Evangeli, prediu a Maria que "una espasa et travessarà l'ànima".*

Il pianto della Madonna

Text de Jacopone da Todi (1236-1306)

Música de Jordi Domènech

Orgànic

Mezzosoprano: Madonna

Cor de veus blanques (SSCC): Nunzio, Popolo, Cristo

Violí solista

Orquestra de corda (Vl1, vl2, vla, cello, cbaix)

IL PIANTO DELLA MADONNA

Dedicat a Nàïades Cor de noies en el seu xxè aniversari

Música: Jordi Domènech
Text: Jacopone da Todi (1236-1306)

(♩ = 116)

Madonna

Cor

Soprano I

Soprano II

Mezzo. / Contralts

Nunzio *f*

Don - na del Pa-ra - di - so, lo tu - o fi-glio-lo è

unis.

unis.

(♩ = 116)

Violins I

Violins II

Viola

Cello

Contrabaix

f *pizz.* *div.* *pizz.* *div.* *pizz.*